

Nurtural, Natural, and Supernatural

Source Sheet by Effie Klein

מגילה י"ז א:א'-ח'

למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי ליחס בהן שנותיו של יעקב דכתיב (בראשית כה, יז) ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלושים שנה ושבע שנים כמה קשיש ישמעאל מיצחק ארביסר שנין דכתיב (בראשית טז, טז) ואברם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברם וכתיב (בראשית כא, ה) ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו וכתיב (בראשית כה, כו) ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם בר כמה הוה ישמעאל כדאתיליד יעקב בר שבעים וארבעה כמה פיישן משניה שתין ותלת

ותניא היה יעקב אבינו בשעה שנתברך מאביו בן ששים ושלוש שנה ובו בפרק מת ישמעאל דכתיב (בראשית כח, ו) וירא עשו כי ברך וגו' וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל אחות נביות ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות מלמד שקידשה ישמעאל ומת והשיאה נביות אחיה שתין ותלת וארביסר עד דמתיליד יוסף הא שבעין ושבעה וכתיב (בראשית מא, מו) ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה הא מאה ושבע שב דשבעא ותרתי דכפנא הא מאה ושיתסר

וכתיב (בראשית מז, ח) ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מאה ושיתסר הויין אלא ש"מ ארבע עשרה שנין דהוה בבית עבר לא חשיב להו דתניא היה יעקב בבית עבר מוטמן ארבע עשרה שנה עבר מת לאחר שירד יעקב אבינו לארם נהרים שתי שנים יצא משם ובא לו לארם נהרים נמצא כשעמד על הבאר בן שבעים ושבע שנה

ומנלן דלא מיענש דתניא נמצא יוסף שפירש מאביו עשרים ושתיים שנה כשם שפירש יעקב אבינו מאביו דיעקב תלתין ושיתא הויין אלא ארביסר דהוה בבית עבר לא חשיב להו

סוף סוף דבית לבן עשרין שנין הויין אלא משום דאשתהי באורחא תרתין שנין

דתניא יצא מארם נהרים ובא לו לסכות ועשה שם שמונה עשר חודש שנאמר
(בראשית לג, יז) ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ובבית אל
עשה ששה חדשים והקריב זבחים:

הדרן עלך מגילה נקראת

Megillah 17a:1-8

Why were the years of Ishmael mentioned in the Torah? For what purpose were we told the life span of that wicked man? In order to reckon through them the years of Jacob. As it is written: “And these are the years of the life of Ishmael, a hundred and thirty-seven years” (Genesis 25:17). How much older was Ishmael than Isaac? Fourteen years. As it is written: “And Abram was eighty-six years old when Hagar bore Ishmael to Abram” (Genesis 16:16). And it is written: “And Abraham was a hundred years old when his son Isaac was born to him” (Genesis 21:5). And it is written with regard to Jacob and Esau: “And Isaac was sixty years old when she bore them” (Genesis 25:26). Based on these verses, how old was Ishmael when Jacob was born? Seventy-four. How many of his years remained then until his death? Sixty-three, as Ishmael died at the age of a hundred and thirty-seven.

And it was taught in a *baraita*: Jacob our father was sixty-three years old at the time he was blessed by his father, and at that same time Ishmael died. How is it known that these two events occurred at the same time? As it is written: “When Esau saw that Isaac had blessed Jacob...then Esau went to Ishmael and took for a wife Mahalath, the daughter of Ishmael, Abraham’s son, the sister of Nebaioth” (Genesis 28:6–9). From the fact that it is stated: “the daughter of Ishmael,” do I not know that she was the sister of Nebaioth? For what purpose then does the verse say this explicitly? This teaches that Ishmael betrothed her to Esau and in the meantime he died, and Nebaioth her brother married her off. Therefore, special mention is made of Nebaioth. Consequently, it is understood that

Jacob was sixty-three years old when he received his blessing and left his father's house.

If we calculate these **sixty-three years and the fourteen until Joseph was born, this** means that Jacob should have been **seventy-seven** at the time of Joseph's birth. **And it is written: "And Joseph was thirty years old when he stood before Pharaoh"** (Genesis 41:46). **This** indicates that Jacob should have then been at least **a hundred and seven** years old when Joseph was thirty. Add the **seven years of plenty and the two of famine**, and **this** would then indicate that Jacob should have been **a hundred and sixteen** years old when he arrived in Egypt in the second year of the famine.

But it is written: "And Pharaoh said to Jacob, How many are the days of the years of your life? And Jacob said to Pharaoh, The days of the years of my sojournings are a hundred and thirty years" (Genesis 47:8–9).

Jacob indicated that he was a hundred and thirty-three when he arrived in Egypt, **which is** different from the **hundred and sixteen** years calculated previously. Where are the missing fourteen years from Jacob's lifetime?

Rather, learn from here that the fourteen years that Jacob spent in the house of Eber are not counted here. **As it is taught in a baraita: Jacob was studying in the house of Eber for fourteen years while in hiding** from his brother Esau. If we were to calculate the life spans recorded in the Torah, we would find that **Eber died** when Jacob was seventy-nine years old, **two years after Jacob our father went down to Aram-naharaim**, to the house of Laban. When Jacob **left** after completing his studying **there**, he **then went** immediately **to Aram-naharaim**. Therefore, **when Jacob stood at the well** upon his arrival in Aram-naharaim, **he was seventy-seven years old**.

And from where do we derive that Jacob was not punished for the fourteen years that he was in the house of Eber, during which time he failed to fulfill the mitzva of honoring one's parents? **As it is taught in a baraita: It turns out that Joseph was away from his father for twenty-two years, just as Jacob our father was away from his own father** for that same period of time. According to the previous calculation, however, the *baraita* is difficult, as **Jacob** was absent for **thirty-six** years. Rather, conclude from here that **the fourteen years that he was in the house of Eber are not counted**, as he was not punished for them.

The Gemara raises an objection: But **ultimately**, Jacob was in **Laban's house** for only **twenty years**. Why, then, is he faulted for being away from his father for twenty-two years? **Rather**, he was punished **because on his**

journey back from Aram-naharaim he tarried another two years before returning home to his parents, as it is taught in a baraita: Jacob left Aram-naharaim and came to Sukkot, and spent eighteen months there, as it is stated: “And Jacob journeyed to Sukkot, built himself a house, and made booths [sukkot] for his cattle” (Genesis 33:17). The Gemara understands this verse to mean that first he made booths [Sukkot], to live in during the summer, and then he built a house in the winter, and afterward he again made booths [sukkot] during the next summer, indicating that he must have been there for eighteen months. **He then was in Bethel for six months, and he brought offerings, totaling two years in all.** In this way, all the various calculations of years are reconciled.

May we return to you Chapter “The Megillah is Read”

שו"ת מהר"ם שיק אבן העזר סימן א
שאלתי אי מתרמי לאיש בן ד' שידוך ומובטח לו אם ימתין עוד איזה שנים יוכל לעשות שידוך יותר הגון. גם אם יעשה שידוך הראשון יש לחוש לו לביטול תורה ויראה. אי מחוייב לעשות דווקא כשהוא בן ד' כדאיתא באהע"ז סי' א' ס"ג. הנה דין זה מתחלק לג' חילוקים. מטעם הראשון הואיל ויהא יכול לעשות לאח"ז שידוך יותר הגון הנה זה תליא בפלפול שכבר פלפל החכ"צ בסי' ק"ו ומסיק שם דבב' מצות אין רשאי להמתין אבל בחדא מצוה בכדי לעשותה יותר משובח ומן המובהק רשאי להמתין. והנה כבר כ' הטורי אבן במגילה דף ו' ע"ב דבחדא מצוה אי ממתין אינו בכלל אין מעבירין על המצות. ואינו אסור רק משום זריזין מקדימין. ומעשים בכל יום דאע"ג דכולן אם עשאן משעלה עמוד השחר יצא. הוותיקון ה' גומרין עם נץ החמה כדאיתא בפ"ק דברכות. וכן בתפילת המנחה סמוך לערב עפ"י קרא יראוך עם שמש ולפני ירח. וכן קי"ל באו"ח סי' תכ"ו כדברי התה"ד סי' ל"ה דיש להמתין עם קידוש הלבנה עד מ"ש: ונראה לי ראי' לזה דהנה קשיא לי איך נשא יצחק אבינו בן מ' שנה ויעקב אבינו בן פ"ד שנה הלוא ב"נ מצווה על פו"ר עד שעת מתן תורה וזמן פו"ר הוא בן ד' ויותר קשה על אברהם אבינו שהי' הראש לזרוזין ומיני' ילפינן זרוזין מקדימין מצפרא ואיך לא נזדרז ליתן לבנו אשה בזמן מצוותו. והי' אפשר לדחות דעפ"י הדיבור עשאו שידעו שעדיין לא נולדו זיווגם. אמנם דברי המדרש שהביא רש"י ז"ל בחומש על הפסוק אחר הדברים האלה ויגד וגו' שאחרי הרהורי הדברים כו' שהי' אברהם מיצר שלא נשא אשה לבנו וא"כ קשה מתחילה מאי קסבר. ונראה דטעמם דעיקר חפצם הי' להוליד בנים זרע קודש שיקרא בהם שמם ולכך המתין עד שישתקע רתיחת הדם והמיית הטבע ויתעלו ויתקדשו ביתר שאת ועוז ועי"ז גם בניהם אחריהם יהיו קדושים והגונים. ועד"ז קרא יעקב ליוסף בן זקונים שנולד לו בזקנותו ובקדושתו. ועכ"פ זהו שנראה טעמו של אברהם אבינו עה"ש שהמתין עד שילמדנו ביתר שאת ויתקדש למען יהיו בניו טובים וישרים:

איברא דעדיין קשיא דהרי כ' התה"ד דזה דווקא שיהי' לזמן מועט אבל שיהוי לזמן מרובה יש

לחוש למיתה ואמרינן ביבמות כל שיהוי מצוה לא משהינן וכמו שהאריך שם וא"כ עדיין קשיא על אבותינו. אמנם לאחר העיון לא קשה מידי דזיל בטר טעמא משום חשש מיתה ואבותינו היו בטוחים שלא ימותו כי ה' הבטיח לו כי ביצחק יקרא לך זרע וכן על יעקב נאמר ולאום מלאום יאמץ. א"כ שוב שפיר המתינו. ובזה א"ש כוונת המדרש הנ"ל דלאחר העקידה וראה אברהם אבינו דאע"ג דהבטיח לו ה' מ"מ ה' אפשרות שימות עפ"י ה' וא"כ שוב ה' לו לחוש למיתה ונתחרט על שלא השיא לבנו אשה ונתבשר לו שנולד זיווגו וא"ש הכל:

ומבואר מזה ראוי גדולה לתה"ד דזמן מועט היינו שיעור ז' ימים וכמו שהוכיח השעה"מ בפ"ד מהלכות סוכה וכן מוכח מדברי תה"ד הנ"ל דרשאי להמתין בכדי לעשות מצוה יותר מן המובחר אבל זמן מרובה אסור ודברי המג"א ר"ס כ"ה סק"ב שכ' שם על הרמ"א שכ' שלא ימתין על הטלית הטעם משום דכל שיהוי מצוה לא משהינן כדאיתא ביבמות וזה תמוה וצ"ע טובא שהרי אנו קי"ל בסי' תכ"ו כתרומת הדשן ומוכח דקי"ל דלזמן מועט לא חיישינן למיתה וכמ"ש המג"א בסי' תקס"ח ס"ק י"א. והשעה"מ הקשה עליו שם ולהנ"ל שפיר יש ראוי לדבריו. אמנם לזמן מרובה חוששין וכמו שהקשה המג"א שם בסי' תקס"ח סק"ג:

מיהו נראה דחשש מיתה הוא רק חששא דרבנן דהרי התורה התירה להשהות נדר עד רגל הראשון כמאמר הכתוב ובאת שמה והבאת שמה ודווקא אם מחוייב ועולה לרגל. וא"כ ע"כ לא חיישינן למיתה מה"ת ואי חיישינן לה רק מדרבנן חיישינן לה והנוב"י ח"ר סי' נ"ה ונ"ו בחיו"ד כ' דווסתות דרבנן אבל קודם לווסתה הוא מן התורה דשמא תראה חיישינן כמו שמא ימות ולהנ"ל גם זה רק מדרבנן וכיון דהתירה התורה להמתין עם נדרו לא גזרו רבנן בדבר שהתירה התורה בפירוש וכמ"ש הטו"ז ביו"ד סי' קי"ז ולכך כ' לענין נדר להתענות דמותר להמתין עד החורף כן נראה לפי ענ"ד. עכ"פ בנידון שלנו אין היתר לשהות זמן מרובה כדי שיעשה שידוך יותר מן המובחר ושידוך יותר הגון:

אמנם מטעם חשש ביטול תורה שפיר דמי דהרי פסק כן הרמב"ם בפט"ו מה' אישות דאפילו רק חשש וירא שיתבטל מותר לו להתאחר ואם חשקה נפשו בתורה מותר לו לבטל לגמרי והרמב"ם נתן טעם לזה משום דעוסק במצוה פטורים ובאמת טעם זה קשה לי עליו וכי העוסק בתורה יהא פטור מכל מצות האמורות בתורה וכן הקשה בירושלמי פ"ק דשבת סוף הלכה ב' וכי לית לי' לר"ש הלומד ע"מ לעשות וכו' והלומד שלא על מנת לעשות ראוי לו שלא נברא ומה שתי' שם לא שייך כאן והכי מסקינן במ"ק דף ט' ע"ב דמצוה שא"א לעשות על ידי אחרים צריך ומחוייב לבטל מן התורה ולעשות המצוה:

וע"כ צ"ל דפו"ר מקרי אפשר להתקיים דעיקר הטעם למלא ולישב העולם. וזה המתיק ב"ע ביבמות שם בלשונו אפשר לעולם להתקיים ע"י אחרים ולכך בב"ע שחשקה נפשו ולא פסק ומבטל מעולם מד"ת א"צ לבטל מדברי תורה ואינו מחוייב לפסוק מדברי תורה לעולם. אמנם באחרים דלפעמים מבטלין ומפסיקינן וא"כ חל עליהם אז לישא ולכך פסק הרמב"ם דכל זה אם אינו ירא כו' אבל אם ירא שיתבטל עי"ז מדברי תורה שוב בוודאי ת"ת עדיף: ולפי"ז הכוונה בהרמב"ם כמ"ש הב"ש בסי' א' סק"ה דמותר להתאחר אפילו לעולם עד שיפסק החשש והיראה הנ"ל ושפיר פסק הרמב"ם ולשון העוסק במצוה פטור אינו עיקר הטעם אלא הטעם משום כל חפציה לא ישוו בה דהיינו באפשר ע"י אחרים והב"י באו"ח בסימן ל"ח ר"ל דהרמב"ם לא ס"ל כלל דין דהעוסק במצוה פטור מן המצוה וקשיא מדברי הרמב"ם הנ"ל

ולהנ"ל יש לישב קצת. והמג"א שם כ' דהירושלמי מיירי באפשר לקיים שניהם ושלוש ירושלים הביא להקשות דהא הירושלמי מיירי בתורה ולהנ"ל נראה לפי ענ"ד דתורה שאני ואית בה להקל ולהחמיר באפשר ע"י אחרים חמירא ובא"א קולא. ועיין בסק"י סוס"י תל"א: אמנם הרא"ש והטור דעתם דרק להתאחר מותר אבל לא לבטל לגמרי. אמנם כל זה בחשש ביטול תורה אבל בחשש ביטול יראה להתדבק עם אנשים שאינם מהוגנים פשיטא דרשאי וחיוב עליו שלא להתדבק עמהם עיין ברמב"ם בפ"ו מדעות להרחיק מעליהם דרכו ואל תקרב אל פתח ביתה דרשו חכז"ל על מינות וזנות וק"ו יש הרי אמרו אם יצרו מתגבר ישא אפילו יבטל מתורה אלמא משום ביטול יראה מבטלין ת"ת דעדיפא מפו"ר וכ"ש דמשום חשש ביטול יראה שצריך לבטל פו"ר ול"ת עדיפא מעשה כל זמן דלא שייך עשה דוחה ל"ת כדאיתא רפ"ק דיבמות ואפילו צריך לבטל לעולם כן נראה לפי ענ"ד:

סוטה ב' א:ח'-ט'

א"ר שמואל בר רב יצחק כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנא' (תהלים קכה, ג) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן וקשין לזווגן כקריעת ים סוף, שנאמר (תהלים סח, ז) אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות

איני והא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני לא קשיא הא בזוג ראשון הא בזוג שני

Sotah 2a:8-9

Rav Shmuel bar Rav Yitzhak says: When Reish Lakish would introduce his discussion of the Torah passage of *sota* he would say this: Heaven matches a woman to a man only according to his actions, as it is stated: **“For the rod of wickedness shall not rest upon the lot of the righteous”** (Psalms 125:3), indicating that if one has a wicked wife it is due to his own evil conduct. **Rabba bar bar Hana says that Rabbi Yohanan says: And it is as difficult to match a couple together as was the splitting of the Red Sea, as it is stated in a verse that speaks of the exodus from Egypt: “God makes the solitary individuals dwell in a house; He brings out prisoners**

into prosperity [*bakosharot*]” (Psalms 68:7). God takes single individuals and causes them to dwell in a house by properly matching a man to a woman. This is similar to the exodus from Egypt, which culminated in the splitting of the Red Sea, where He released prisoners into prosperity.

The Gemara asks: **Is that so** that a man is matched to a woman according to his actions? **But Rav Yehuda says that Rav says: Forty days before an embryo is formed a Divine Voice issues forth and says: The daughter of so-and-so is destined to marry so-and-so; such and such a house is destined to be inhabited by so-and-so; such and such a field is destined to be farmed by so-and-so.** This clearly states that these matters, including marriage, are decreed for a person even before he is formed. The Gemara answers: This is **not difficult.** This statement that Rav Yehuda says in the name of Rav is **with regard to a first match [*zivug*]**, while **this** statement of Rabba bar bar Hana in the name of Rabbi Yoḥanan is **with regard to a second match.** A first match is decreed in heaven; a second match is according to one’s actions.

ערוך השולחן, אורח חיים תכ"ו:ח'

(ח) עוד כתב: אין מקדשין הלבנה קודם תשעה באב, ולא קודם יום הכיפורים. ובמוצאי יום הכיפורים מקדשין אותה, דאז שורין בשמחה. אבל לא במוצאי תשעה באב, ולא בשאר תענית. עד כאן לשונו. והטעם שאין מקדשין קודם תשעה באב – מפני ששרויין בצער החורבן. ולכן גם אבל בשבעת ימי אבילות – אין לו לקדש, אלא אם כן יעבור הזמן, דאז בהכרח לקדש. וקודם יום הכיפורים – מפני ששרויים בצער על מחילת עוונות. ויש שמגמגמין לגמרי על ההמתנות אלו, דהא חיישינן שמא ימות. ועוד: דזריזין מקדימין למצות (אליה רבה בשם בית יעקב). ויש שדחו זה, דלזמן קצר לא חיישינן למיתה. ושיהוי מצוה משום הידור משהינן (שם). האמנם במדינתנו דשכיחי עננים הרבה – אין כדאי להמתין, וכן נהגו גדולים שלא להמתין.

Arukh HaShulchan, Orach Chaim 426:8

...

(א) ולטוטפות בין עיניך אין למלה הזאת משפחה ידועה, אבל בעלי הלשון יחשבו ליחס אותה אל לשון והטף אל דרום (יחזקאל כא ב), ועלימו תטוף מלתי (איוב כט כב), ענין מושאל מן והטיפו ההרים עסיס (עמוס ט יג), יאמר שתעשה מיציאת מצרים על ידך אות ובין עיניך דבור, יזל כטל על שומעיו. אבל רבותינו יקראו הדבר המונח בראש "טוטפות" כמו שאמרו (שבת נז:): לא בטוטפת ולא בסנבוטין, ואמר רבי אבהו (שם) אי זהו טוטפת המקפת מאזן לאזן, והם בעלי הלשון שמדברים בו ויודעים אותו ומהם ראוי לקבלו. ואמר טוטפות ולא אמר "טוטפת" בעבור שהם בתים רבים כאשר קבלנו צורתם מן האבות הקדושים שראו הנביאים והקדמונים עושים כן עד משה רבינו:

והנה שורש המצוה הזאת שנניח כתב יציאת מצרים על היד ועל הראש כנגד הלב והמוח שהם משכנות המחשבה והנה נכתוב פרשת קדש והיה כי יביאך בטוטפות מפני המצוה הזאת שנצטוינו בהם לעשות יציאת מצרים טוטפות בין עינינו, ובפרשת שמע והיה אם שמוע נצטוינו שנעשה המצות גם כן טוטפות, דכתיב (דברים ו ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, והיו לטוטפות בין עיניך, ולכך אנו כותבים גם שתי הפרשיות ההן לטוטפות שהם מצות הייחוד וזכרון כל המצות ועונשן ושכרן וכל השרש באמונה. ואמר בשל יד והיה לך לאות על ידכה, ודרשו בו (מנחות לו:): שהוא שמאל שהלב נוטה לו: ועל דרך האמת מה שאמר הכתוב בעבור זה עשה ה' לי, כי כמו זה אלי ואנוהו (להלן טו ב), יאמר כי בעבור שמו וכבודו עשה עמנו והוציאנו ממצרים, והיה זה לך לאות על זרוע עזך, כטעם כי תפארת עזמו אתה (תהלים פט יח) והנה האות כאות המילה והשבת. ובעבור שהכל בכלל הוא האות על היד העתיקו אבותינו ממה שפיי הגבורה שיהיה בית אחד כענין שאמר הכתוב אחותי כלה (שה"ש ה א), בעבור שהיא מתאחדת וכלולה מל"ב נתיבות, וכתוב שמאלו תחת לראשי (שם ב ו):

ואמר ולזכרון בין עיניך, שיונחו במקום הזכרון בין העינים שהוא ראשית המוח, והוא תחלת הזכרון ומעמד הצורות אחרי הפרדן מלפניו, והם מקיפים את כל הראש ברצועותיהם, והקשר שהוא על אחרית המוח המשמר הזכירה ולשון "בין עיניך", שיהיו באמצעות הראש לא מצד אחד, או ששם שרשי העינים

ומשם יהיה הראות. וכן ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, ולפרש זה חזר ואמר ולטוטפות לבאר שאין המצוה בין העינים למטה, אבל בגובה הראש מונחים שם כטוטפות ואמר לשון רבים שהם בתים רבים כאשר קבלנו: ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות הנה מעת היות ע"ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא (ירמ' ה יב), ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים עג יא), ומהם שיוודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלהים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול. וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי ידבר האלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כלה:

ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (לעיל ח יח), להורות על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם ואמר (שם ט כט) למען תדע כי לה' הארץ, להורות על החידוש, כי הם שלו שבראם מאין ואמר (שם ט יד) בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ. להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו, כי בכל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה:

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טו) ובעזיבת הפסח (במדבר ט יג), והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנזכיר זה בפינו בבקר ובערב, כמו שאמרו (ברכות כא.) אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב (דברים טז ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ושנעשה סכה בכל שנה: וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים. כי הקונה מזוזה בזוז אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בעיניה כבר הודה

בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות
 התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו
 עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו:
 ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמודות
 וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו וכוונת כל המצות שנאמין
 באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר
 ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה
 לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת
 הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם
 ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו, וזו כוונתם במה שאמרו ז"ל
 (ירושלמי תענית פ"ב ה"א) ויקראו אל אלהים בחזקה (יונה ג ח), מכאן אתה
 למד שתפלה צריכה קול, חציפא נצח לבישה (עי' ערוך ערך חצף):
 ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה
 כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו
 שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם
 יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת
 עליון כאשר הזכרתי כבר (בראשית יז א, ולעיל ו ב) ויתפרסמו הנסים
 הנסתרים בענין הרבים כאשר יבא ביעודי התורה בענין הברכות והקללות, כמו
 שאמר הכתוב (דברים כט כג-כד) ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ
 הזאת, ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם, שיתפרסם הדבר לכל
 האומות שהוא מאת ה' בעונשם. ואמר בקיום וראו כל עמי הארץ כי שם ה'
 נקרא עליך ויראו ממך. ועוד אפרש זה בעזרת השם (ויקרא כו יא):

Ramban on Exodus 13:16

(1) **And for frontlets (*totafot*) between your eyes:** This word does not have a known family (meaning etymologically it has no relation to any other word), but the masters of language (linguists) have thought to relate it to the expression, "and speak (*hatef*) to the South" (Ezekiel 21:2), "and my word would drip (*titof*) upon them" (Job 29:22) - which is a borrowed [usage] from "and from the mountains will drip (*vehitifu*) sweet wine" (Amos 9:13). [The verse is] saying that you should make the leaving of Egypt on your arm a sign

and between your eyes a speech, that it should drip like dew upon its listeners. But our rabbis call something that is placed on one's head *totafot*, like they said (Shabbat 57a), "not with *totafot* and not with *sanbutin*." And Rabbi Abahu said (Shabbat 57a), "Which is *totafot*? [That which] surrounds from ear to ear." And they are the real masters of language, as they speak it and know it, and from them it is fitting to accept [their explanation]. And the verse says *totafot* (in the plural), and not *totefet* (in the singular) because they are [made up of] many compartments, as we have received [this tradition] about their form from our holy forefathers, who saw the prophets and the early ones making [them] like this all the way until Moshe, our teacher. **And behold**, the principle of this commandment is that we should place the written word of leaving Egypt on our arm and head, which correspond to the heart and the head that are the dwelling places of thought. And behold, we write the 'Kadesh' section (Exodus 13:1-10) and 'Vehaya ki yeviekha' (Exodus 13:11-17) in the *totafot*, because of this commandment that we have been commanded about them, to make the leaving of Egypt *totafot* between your eyes. And in the 'Shema' section (Deuteronomy 6:4-9) and 'Vehaya eem shemoa', (Deuteronomy 11:13-22), we are commanded that we also make the commandments *totafot*, as it is written (Deuteronomy 6:6), "And these words which I command you today shall be on your hearts and they will be *totafot* between your eyes." And therefore we write these two sections in the *totafot*, which are the commandment of unifying [God] and the memory of all of the commandments and their punishments and rewards and all of the basis for faith. And it stated about the one of the arm, "and it shall be a sign upon your arm, and they expounded upon it (Menachot 36b), "It is [on] the left [arm] towards which the heart veers." **And according** to the true path, that which the verse stated, "Because of this, did God do for me," is just like, "this is my God and I will adorn Him" (Exodus 15:2), to say that because of His name and His honor, did He do this for us and took us out of Egypt. "And this will be a sign" upon the forearm of your strength is like the explanation of "You are the glory of their strength" (Psalms 89:18). And behold, the sign is like the sign of circumcision and Shabbat. And because all is included in its general rule, our forefathers copied the sign on the hand from Moshe - from the mouth of the All powerful - that it be one compartment, as is the matter that the verse stated (Song of Songs 5:1), "my sister (*achoti*), my bride (*kallah*)," because it unifies (*mitachedet*) and is composed (*kelullah*) of thirty-two paths; and it is written (Song of Songs 2:6), "And his left is under

my head." **And it states**, "and for a memory between your eyes," that he should place them on the place of memory between the eyes which is the beginning of the brain. And that is the beginning point of memory and where forms are stored after they separate from being in front of him. And the expression, "between your eyes," is that it be in the middle of the head and not to one side; or since there are [found] the roots of the eyes, and from there is seeing. And so [too] (Deuteronomy 14:1), "do not place a baldness between your eyes for the dead." And to explain this, it went back and stated, "and for *totafot*," to elucidate that the commandment is not between the eyes below, but [rather] at the top of the head are they placed, like *totafot*. And it states a plural expression, as there are many compartments, as we have received [in our tradition]. **And now** I will tell you a general rule about the explanation of many commandments. Behold, from the time of there being idolatry in the world - from the days of Enosh - the opinions about faith started to blur. Some of them deny the fundamental principle and say that the world is prior [to God's creation] and 'they rejected God and say, "It is not Him.'" And some reject His knowledge of particulars - 'And they say, "How can He know, and is there knowledge to the most High?'" And some of them concede His knowledge but reject His oversight, and 'they make man to be like the fish of the sea,' that God not supervise them and there not be punishments and reward with them at all - they say, "'The Lord has abandoned the Earth.'" And when God favors a certain community or individual and does a wonder for them by changing the custom of the world and its nature, the nullification of these opinions becomes clear to everyone. As the amazing wonder teaches that there is a God in the world who innovated it, and knows and supervises and is able [to do whatever He wants]. And when this wonder is first proclaimed by the mouth of a prophet, the truth of prophecy also becomes clear from it - that God speaks with man and reveals His secret to His servants, the prophets. And with this, all of the Torah is established. **And therefore** the verse states about the wonders (Exodus 8:18), "so that you will know that I am the Lord in the midst of the Earth," to teach about [His] supervision, that He did not leave it to happenstance, as per their opinion. And it stated (Exodus 9:29), "so that you will know that to the Lord is the Earth," to teach about [His] innovation [of the Earth] - since they are His, as He created them from nothing. And it stated (Exodus 9:14), "in order that you will know that there is none like Me in the whole Earth," to teach about His ability, that He is the Decider about

everything - there is no one that stops Him. As the Egyptians rejected or were in doubt about all of this. If so, the great signs and wonders were trustworthy witnesses about faith in the Creator and about the entire Torah. **And since** the Holy One, blessed be He, will not do a sign and wonder in each generation in front of the eyes of each evildoer or heretic, He commanded us that we should always make a memorial and a sign to that which our eyes saw. And we should copy this thing for our children, and their children for their children, and their children for the last generation. And [the Torah] was very strict about this, such that it made one liable for cutting off, for eating of *chamets* (Exodus 12:15), and for leaving the Pesach sacrifice (Numbers 9:13). And it required that we write all that was shown to us of signs and wonders upon our arms and upon our eyes, and also to write them at the entrances to houses in mezuzot. And [it required] that we mention it with our mouths, in the morning and in the evening, as the sages said (Berakhot 21a), "[The blessing that mentions the leaving of Egypt and begins,] 'true and solid' is [an obligation from] the Torah," from that which is written (Deuteronomy 16:3), "in order that you remember the day of your leaving the land of Egypt all the days of your life." And [it required] that we make a Sukkah booth every year. **And so [too]**, many commandments in memory of the leaving of Egypt, are similar to these. And all of it is to be a testimony for us for all of the generations about the wonders, that they not be forgotten; and that there not be an opening for the heretic to speak and reject faith in God. As one who buys a mezuzah for one zuz and affixes it to his entrance and has intent for its matter, has already conceded to [God's] innovation [of the Earth] and to the knowledge of the Creator and His supervision, and also to prophecy. And [such a person] believes in all of the outlines of the Torah, besides conceding that the kindness of the Creator to those who do His will is very great - as He took us out of Egypt, from that slavery to freedom and great honor in the merit of their forefathers that desired to fear His name. And therefore they said (Avot 2:1), "Be careful with a light commandment as with a weighty one," since they are all very desirable and beloved - as through them a person concedes to his God all the time. **And the intention** of all the commandments is that we believe in our God and concede to Him that He is our Creator. And that is the intention of provenance, as we have no other explanation for the first provenance - and the highest God only desires the lower beings, so that man should know and concede to his God that He created him. And the intention of raising of the voice in prayer and the

intention of synagogues and the merit of communal prayer is that there be a place for people to gather and concede to God that He created them and makes them exist, and to publicize this and to say in front of Him, "We are Your creatures." And this is the intention of what they said, may their memory be blessed (Yerushalmi Taanit 2:5), "'And they called to God with strength' (Jonah 3:8) - from here you learn that prayer requires [an audible] voice; the brazen is victorious over the timid (See Arukh's entry on chatzaf). **And from** the great public miracles, a person can [also] concede to hidden miracles, which constitute the foundation of the entire Torah. As a person does not have a share in the Torah of Moshe, our teacher, until we believe that all of the things and events we [encounter] are all miracles [and] there is no nature or custom of the world with them, whether with regard to the many or to the individual. But rather, if one does the commandments, his reward will bring him success and if he transgresses them, his punishment will cut him off - everything is the decree of the Most High, as I have already mentioned (Ramban on Genesis 17:1, and Exodus 6:2). And hidden miracles regarding the many become publicized when they come from the objectives of the Torah in [the form] of the blessings and the curses, as the verse stated (Deuteronomy 29:23-24), "All the nations will say, 'Why did the Lord do thus to this land?'[...] They will say, 'Because they forsook the covenant of the Lord, God of their fathers,'" such that it will be publicized to all of the nations that it is from the Lord, as their punishment. And regarding the fulfillment [of the commandments], it states (Deuteronomy 28:10), "And all of the peoples of the land will see that the name of the Lord is called upon you and they will fear from you." And I will explain this more with God's help (Ramban on Leviticus 26:11).